

Формування життєвих стилів у юнаків

Терещенко Н.М., Ягнюк Я.К.

В даній статті представлений аналіз впливу особливостей впливу дитячо-батьківських взаємовідносин та моделей міжособистісних стосунків з оточуючими на життєві стилі юнаків. Було проведено дослідження за участю студентів 1-х курсів Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна у віці 16-18 років. Нами було виявлено 6 типів життєвих стилів у юнаків (чітко орієнтований в планах на майбутнє; амбіційний тип; орієнтований на спілкування; міжособистісно залежний в спілкуванні; такий, що характеризується страхом психологічної інтимності), а також створена типологія ранніх дитячих спогадів юнаків.

Ключові слова: життєвий стиль, міжособистісна взаємодія, юнацький вік, дитяча травма, рання сімейна соціалізація, страх психологічної інтимності.

В данной статье представлен анализ влияния особенностей детско-родительских взаимоотношений и моделей межличностных отношений с окружающими на жизненные стили юношей. Было проведено исследование с участием студентов 1-х курсов Харьковского национального университета имени В.Н.Каразина в возрасте 16-18 лет. Нами было выявлено 6 типов жизненных стилей у юношей (четко ориентированный в планах на будущее; амбициозный тип; ориентированный на общение; межличностно зависимый в общении; такой, что характеризуется страхом психологической интимности), а также создана типология ранних детских воспоминаний юношей.

Ключевые слова: жизненный стиль, межличностное взаимодействие, юношеский возраст, детская травма, ранняя семейная социализация, страх психологической интимности.

The analysis of the influence of the relationships' features between children and parents and models of interpersonal relationships with people around on lifestyles of teenagers is considered in this article. There was held the research involving first-year students of Kharkiv Karasin national university at the age of 16-18. We have revealed 6 types of lifestyles among teenagers (clearly oriented as to the plans on future, ambitious type, communication-oriented, interpersonally dependent on communication, characterized by fear of psychological intimacy) and created the typology of early children's reminiscences of teenagers.

Key-words: lifestyle, interpersonal relationship, teenage, children's trauma, early family socialization, fear of psychologic intimacy.

Актуальність та доцільність дослідження. Соціально-політичні та соціально-економічні зрушення, які відбуваються в Україні, зумовили суттєві зміни в сприйнятті світу та самих себе молодими людьми. Зазначені зрушення актуалізують процеси пошуку в першу чергу юнаками власної перспективи в житті, яка б найбільшою мірою відповідала їхнім здібностям і можливостям, і, водночас, реалізація якої дозволила б у майбутньому зайняти гідне місце в суспільстві. В сучасних умовах, коли процес особистісного та професійного становлення молодшої людини, отримання бажаної освіти, а згодом і роботи за фахом, пов'язані зі значними, часто непередбачуваними труднощами, проблема становлення життєвих стилів у період юнацтва набуває особливо гострої актуальності [7].

Знання закономірностей розгортання життєвого шляху особистості виступають необхідною умовою науково обгрунтованого керування розвитком здатності юнаків до побудови реального образу бажаного майбутнього. Значний внесок у дослідження проблематики життєвого шляху внесли як

Активне усвідомлення власного життєвого шляху особистістю припадає на юнацький вік. Юнацький вік - час відповідального життєвого самовизначення особистості (Е.Еріксон [5], І.С.Кон [5], Л.І.Божович [3], Л.С.Виготський [5] та ін.). Випробовування різних соціальних ролей та видів діяльності, розвиток рефлексії закладають фундамент для вироблення молодого людиною активної життєвої позиції, власної філософії життя. Суттєвою особливістю юнацького самовизначення є його орієнтованість на майбутнє (Л.І.Божович [5], І.С.Кон [5] та ін.).

Необхідно зазначити, що у більшості досліджень недостатньо розкриті причини та особливості життєвих стилів юнацтва, їх зв'язок з глибинними психологічними факторами, зокрема: з особливостями дитячо-батьківських взаємовідносин та з моделями міжособистісних стосунків з оточуючими.

Отже, існуюча соціальна потреба у подальшому вивченні зазначеної проблеми, її психолого-педагогічна та практична значущість зумовили вибір теми нашого наукового дослідження: „Формування життєвих стилів у юнаків”.

Об'єкт даного дослідження - життєві стилі, **предметом** дослідження є особливості формування життєвих стилів у юнаків.

Метою даної роботи було вивчення особливостей формування життєвих стилів у юнаків.

Відповідно до мети роботи були поставлені **завдання** дослідження:

- провести теоретичний аналіз особливостей життєвих стилів юнаків;
- визначити типологію ранніх дитячих спогадів юнаків;
- 3) виявити особливості впливу дитячо-батьківських взаємовідносин на життєві стилі;
- 4) визначити типологію життєвих стилів юнаків; 5) виявити особливості впливу міжособистісних стосунків на життєві стилі юнаків.

Вибірку склали юнаки, студенти 1-х курсів Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна фізико-технічного та механіко-математичного факультетів у віці 16-18 років в кількості 40 чоловік. Дослідження проводилось у 2 етапи.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань використовувались наступні методи: 1) для вивчення майбутньої професійної та сімейної реалізації -напівструктурований опис уявлень юнаків про власне майбутнє; 2) для вивчення особливостей взаємовідносин з оточуючими: шкала страху інтимності, опитувальник Б.Уайнхольд; 3) для вивчення впливу батьківської родини на життєві стилі - проективна методика (аналіз ранніх спогадів (W.R.Rulle)).

Математична обробка результатів проводилась за допомогою методів математичної статистики (програмний пакет SPSS, 14 версія): методи множинної статистики (кореляційний аналіз Пірсона та факторний аналіз).

Результати та їх інтерпретація.

Для підрахунків **кореляцій** між даними було використано коефіцієнт кореляції г Пірсона. Отримані результати свідчать про наявність таких взаємозв'язків:

у досліджуваних конкретні плани про майбутню роботу пов'язані між собою позитивно з конкретним баченням майбутньої родини: $r=0.535$, $p<0.01$;

простежується прямо пропорційний зв'язок між невизначеними планами про роботу та невизначеними планами про майбутню родину: $r=0.499$, $p<0.01$;

у досліджуваних амбіційні плани про роботу пов'язані між собою позитивно з амбіційними планами про майбутню родину: $r=0.607$, $p<0.01$.

Таким чином, на основі кореляційного аналізу за Пірсоном було виявлено ототожнювання юнаками своїх майбутніх планів, а саме: якщо у них присутні конкретні плани про майбутню професійну діяльність, то можна припустити, що їх плани стосовно родини теж конкретні. Це ж саме стосується і

бачення майбутньої родини. Причиною цього можуть бути наявність узагальнених уявлень у досліджуваних про власне майбутнє внаслідок наявності страху перед нестабільністю життя. Серія "Психологія", 2009, №842 3

Факторному аналізу підлягали результати за проективною методикою - аналіз ранніх спогадів (W.R.Rulle). Завдяки аналізу було виявлено три суттєві фактори, які представлені в таблиці 1. В таблицю увійшли перемінні, які мають значиме навантаження за фактором ($p < 0.05$).

Таблиця 1.
Факторна структура ранніх спогадів юнаків.

Фактори		
1 - «Відсутність єдності батьківської родини»	2 - «Негативний образ матері»	3 - «Негативний образ батька»
Позитивні спогади про батька (0.445)	Позитивні спогади про матір (0.320)	Негативні спогади про батька (0.791)
Позитивний досвід спілкування з однолітками (-0.467)	Негативні спогади про матір (0.663)	Позитивні спогади про матір (0.743)
Негативний досвід спілкування з однолітками (0.483)	Негативний досвід входження в дитячий колектив (0.535)	Переживання почуття гордості (-0.403)
Переживання почуття переляку, страху (0.736)	Переживання почуття радості, щастя (-0.602)	
Позитивний досвід входження в дитячий колектив (-0.323)	Переживання почуття самотності (0.663)	
Негативний досвід входження в дитячий колектив (0.561)		
Вся родина разом (-0.593)		

У фактор 1 увійшли: позитивні спогади про батька, відсутність позитивного досвіду спілкування з однолітками, переживання почуття переляку та страху, негативний досвід входження в дитячий колектив, відсутність всієї родини разом. Цей фактор пов'язаний у спогадах юнаків з відсутністю спільної діяльності з сім'єю, що створює в майбутньому негативні умови для нормального спілкування з однолітками та ускладнює процес входження в будь-який колектив. Цей фактор можна позначити як «Відсутність єдності батьківської родини», бо відсутність єдиної родини виступає у якості тієї моделі налагодження взаємовідносин з однолітками, коли присутнє почуття страху перед іншими, що ускладнює процес взаємодії з оточуючими.

До другого фактору входять: негативні спогади про матір, негативний досвід входження в дитячий колектив, відсутність переживання почуття радості, щастя. Фактор 2 пояснює той тип взаємовідносин з однолітками, коли юнак відчуває власну самотність при негативному входженні в колектив, відсутність радості та щастя. Цьому сприяють негативні спогади про матір, взаємодія з якою визначає в подальшому особливості емоційного аспекту взаємодії з іншими [11]. Тому цей фактор можна назвати «Негативний образ матері».

Фактор 3 характеризується наявністю: негативних спогадів про батька, позитивних спогадів про матір, відсутністю переживання почуття гордості. Тобто відбувається ідеалізування материнського образу та спостерігається негативне відношення до батька. Можливо, такі спогади впливають на відсутність у юнаків почуття гордості, яке в дитинстві формується саме під впливом батька, образ якого є визначальним, а тому цей фактор можна позначити «Негативний образ батька».

Таким чином, нами була виділена типологія ранніх дитячих спогадів юнаків, серед яких: 1) відсутність єдності батьківської родини; 2) негативні спогади про матір; 3) негативні спогади про батька.

Для виявлення впливу дитячо-батьківських взаємовідносин на життєві стилі юнаків було використано факторний аналіз, який дозволив отримати факторну матрицю з шістьма факторами (Табл. 2). В таблицю увійшли перемінні, які мають значиме навантаження за фактором ($p < 0.05$).

Таблиця 2.

Типологія життєвих стилів юнаків.

Фактор 1 - «Чітка орієнтація в планах на майбутнє»	Фактор 2 - «Амбіційне уявлення про майбутнє»	Фактор 3 - «Орієнтація на спілкування»	Фактор 4 - «Формування міжособистісної залежності»	Фактор 5 - «Формування страху інтимності" (1)	Фактор 6 - «Формування страху інтимності" (2)
Негативні спогади про матір (0.344)	Позитивні спогади про батька (0.362)	Негативний досвід спілкування з однолітками (-0.488)	Позитивні спогади про батька (0.453)	Негативні спогади про матір (0.536)	Негативні спогади про батька (0.661)
Конкретні плани про роботу (0.819)	Негативні спогади про матір (0.323)	Позитивний досвід входження в дитячий колектив (0.416)	Позитивний досвід спілкування з однолітками (-0.490)	Негативний досвід входження в дитячий колектив (0.627)	Позитивні спогади про матір (0.646)
Невизначені плани про роботу (-0.750)	Негативний досвід спілкування з однолітками (-0.316)	Переживання почуття гордості (0.343)	Негативний досвід спілкування з однолітками (0.331)	Переживання почуття радості, щастя (-0.615)	Негативний досвід входження в дитячий колектив (-0.320)
Конкретне бачення майбутньої родини (0.818)	Переживання почуття гордості (-0.336)	Нестабільні взаємовідносини з протилежною статтю (0.856)	Переживання почуття переляку, страху (0.745)	Переживання почуття самотності (0.649)	Страх інтимності (0.448)
Невизначене бачення майбутньої родини (-0.821)	Амбіційні плани про роботу (0.857)	Відсутність взаємовідносин з протилежною статтю (-0.865)	Позитивний досвід входження в дитячий колектив (-0.348)	Страх інтимності (0.453)	Стабільні взаємо відносини з протилежною статтю (-0.591)
	Невизначені плани про роботу (-0.331)		Негативний досвід входження в дитячий колектив (0.378)		
			Вся родина разом (-0.562)		
			Залежність (0.403)		

У фактор 1 увійшли: негативні спогади про матір, конкретні плани про роботу, відсутність невизначеного бачення майбутньої родини. Тобто фактор 1 відображає зв'язок негативних спогадів про матір з конкретними планами про майбутню професійну діяльність юнаків та їх баченням майбутньої родини. Це можна пояснити бажанням юнаків самореалізуватися в роботі, в професійній діяльності та створити таку сім'ю, де б вони мали змогу відчувати підтримку. Тут простежується наявність у досліджуваних конкретних та чітких уявлень про своє майбутнє, тому цей фактор можна позначити як «Чітка орієнтація в планах на майбутнє».

Другий фактор характеризується: позитивними спогадами про батька, негативними спогадами про матір, відсутністю почуття гордості, відсутністю негативного досвіду спілкування з однолітками, відсутністю переживання почуття радості, щастя, амбіційними планами про роботу, відсутністю невизначених планів про роботу. Цей фактор розкриває таку батьківську структуру, коли ідеалізується образ батька, а матір знецінюється. Можливо, така сімейна ситуація призводить до того, що не встановлюється емоційно теплих взаємовідносин з матір'ю, а тому немає відчуття щастя та радості. Амбіційність уявлень юнаків про своє майбутнє може виступати компенсацією відсутності почуття власної гордості. Тому цей фактор можна назвати «Амбіційне уявлення про майбутнє».

У третій фактор входять: позитивний досвід входження в дитячий колектив, переживання почуття гордості, нестабільні взаємовідносини з протилежною статтю. Фактор 3 пояснює наявність у юнаків почуття гордості, яке пов'язано з легкістю входження в будь-який колектив, з позитивними спогадами спілкування з однолітками на основі схвалення з боку оточуючих. Простежується фактор «Орієнтації на спілкування». Саме Ф.Тайсон та Р.Тайсон говорять про те, що порівнюючи себе з іншими дитина може отримувати похвалу, наслідком якої є поява почуття гордості, власної гідності [15].

До фактору 4 увійшли: позитивні спогади про батька, негативний досвід спілкування з однолітками, переживання почуття переляку та страху, негативний досвід входження в дитячий колектив, залежність та відсутність всієї родини разом. Фактор 4 розкриває процес «формування міжособистісної залежності» у юнаків, тому і має таку назву. На нашу думку, цей фактор розкриває таку родинну

структуру, коли образ батька ідеалізується, а образ матері взагалі відсутній через відсутність з нею емоційно теплих взаємовідносин [15]. Можливо, ідеалізована фігура батька викликає у юнака почуття страху, що пов'язане не тільки з негативним досвідом міжособистісної взаємодії з однолітками, а й з відсутністю спогадів, коли родина була разом.

Процес формування страху психологічної інтимності можна пояснити на основі факторів 5 та 6. Так, у фактор 5 входять: негативні спогади про матір, негативний досвід входження в дитячий колектив, переживання почуття самотності, страх інтимності. За цим фактором страх психологічної інтимності пов'язаний з негативним спогадами про матір, невмінням налагоджувати емоційні взаємовідносини з оточуючими, що характеризуються відчуттям самотності, покинутості та відсутністю почуття радості, щастя. Крім цього, незадоволені потреби у взаємовідносинах, некомфортність перебування в емоційно-близьких відносинах також пов'язані зі страхом психологічної інтимності [17]. Так, Ф.Тайсон та Р.Тайсон звернули увагу на важливість переживання радісних емоцій у відносинах з матір'ю, які пізніше дитина буде намагатися відтворювати [15].

Фактор 6 обумовлений: наявністю негативних спогадів про батька, позитивних спогадів про матір, відсутністю негативного досвіду входження в дитячий колектив, наявністю страху психологічної інтимності та нестабільних взаємовідносин з протилежною статтю. За цим фактором навпаки спостерігається присутність у спогадах негативного образу батька та ідеалізування образу матері, які також призводять до появи страху психологічної інтимності, який в цьому контексті проявляється з причини страху перед контактами з протилежною статтю внаслідок того, що коли батько не є легкодоступним або пов'язується з неприємними спогадами, то це може свідчити про затримку ідентифікації дитини з батьком та порушення впевненого почуття маскулинності.

Таким чином, нами було виявлено 6 типів життєвих стилів юнаків: 1) чітко орієнтований в планах на майбутнє; 2) амбіційний тип; 3) орієнтований на спілкування; 4) міжособистісно залежний в спілкуванні; 5) такий, що характеризується страхом психологічної інтимності.

Факторний аналіз також було використано при вивченні впливу життєвих стилів на міжособистісні стосунки досліджуваних. Ми отримали факторну матрицю, в якій виділено 4 фактори (Табл. 3). В таблицю увійшли перемінні, які мають значиме навантаження за фактором ($p < 0.05$).

Таблиця 3.
Факторна матриця впливу міжособистісних стосунків на життєві стилі юнаків.

Фактори			
1 - «Формування міжособистісної залежності»	2 - «Нестабільність взаємовідносин з протилежною статтю»	3 - «Амбіційність планів на майбутнє»	4 - «Формування міжособистісної залежності та страху інтимності»
Залежність (0.341)	Нестабільні взаємовідносини з протилежною статтю (0.927)	Амбіційні плани про роботу (0.923)	Залежність (0.433)
Конкретні плани про роботу (0.856)	Відсутність взаємовідносин з протилежною статтю (-0.952)	Невизначені плани про роботу (-0.394)	Страх інтимності (0.595)
Невизначені плани про роботу (-0.824)		Амбіційне бачення майбутньої родини (0.846)	Стабільні взаємовідносини з протилежною статтю (-0.782)
Конкретне бачення майбутньої родини (0.788)			Конкретне бачення майбутньої родини (-0.324)
Невизначене бачення майбутньої родини (-0.762)			Невизначене бачення майбутньої родини (0.358)

Так, фактори 1 та 4 (Табл. 3) пояснюють особливості міжособистісної залежності та причини появи страху психологічної інтимності у юнаків, а фактори 2 та 3 дають додаткову інформацію.

У фактор 1 увійшли: залежність, конкретні плани про роботу, конкретне бачення майбутньої родини. На наш погляд, міжособистісна залежність характеризується страхом перед проявами нестабільності та чіткою прив'язаністю до конкретності життя як способу закріпитися. Серія "Психологія", 2009, №842 6

Фактор 2 характеризується нестабільними взаємовідносинами з протилежною статтю, їх наявністю в даний момент та розкриває зв'язок між ними.

До фактору 3 входять: амбіційні плани про роботу та амбіційне бачення майбутньої родини, які знаходяться у зв'язку один із одним.

У фактор 4 увійшли: залежність, страх психологічної інтимності, відсутність стабільних взаємовідносин з протилежною статтю, наявність невизначеного бачення майбутньої родини. Це можна пояснити тим, що наявність у юнаків міжособистісної залежності та страху психологічної інтимності впливають на складності в становленні взаємовідносин з протилежною статтю та характеризуються невизначеним баченням майбутньої родини.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити певні висновки.

Висновки.

Юнакам властива наявність узагальнених уявлень про власне майбутнє, яке вони пов'язують як з професійною діяльністю, так і з створенням своєї родини. Тобто не підтверджується загальна думка про орієнтацію сучасної молоді лише на кар'єру та кар'єрний зріст.

Для ранніх спогадів юнаків характерна наявність 3 типів описів: 1) пов'язаних з відсутністю всієї родини разом. При цьому у юнаків спостерігається ідеалізування образу батька при відсутності позитивного досвіду спілкування з однолітками та входження в дитячий колектив, а також властива наявність почуття переляку, страху; 2) пов'язаних з негативним образом матері. При цьому спостерігається знецінення материнського образу, наявність негативного досвіду входження в дитячий колектив та почуття самотності, а також відсутність почуття радості, щастя; 3) пов'язаних з негативним образом батька. Цей тип характеризує родинну структуру, де відбувається ідеалізування материнського образу та знецінення образу батька. При цьому у юнаків відсутнє почуття гордості, яке формується в дитинстві саме під впливом батька.

Було виявлено 6 типів життєвих стилів юнаків: 1) чітко орієнтований в планах на майбутнє; 2) амбіційний тип; 3) орієнтований на спілкування; 4) міжособистісно залежний в спілкуванні; 5) такий, що характеризується страхом психологічної інтимності.

На формування страху психологічної інтимності у юнаків впливають складності у взаємовідносинах з протилежною статтю, що характеризуються відсутністю стабільних взаємовідносин та відсутністю конкретного бачення власної майбутньої родини.

5. Страх психологічної інтимності у юнаків пов'язаний з особливостями їх ранньої сімейної соціалізації, а саме: 1) з негативними спогадами про матір, невмінням налагоджувати емоційні взаємовідносини з однолітками, наявністю відчуття самотності та відсутністю почуття радості, щастя; 2) із знеціненням образу батька та ідеалізуванням материнського образу, складностями у встановленні взаємовідносин з однолітками та нестабільністю взаємовідносин з протилежною статтю.

6. На розвиток міжособистісної залежності у юнаків впливає наявність страхів, що пов'язані не тільки з негативним досвідом взаємодії з однолітками, а й з відсутністю спогадів, коли родина була разом.

Література

- Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: В 2-х т. Т. I. - М.: Педагогика, 1980. - С. 67-73.
- Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы: Пер. с англ., - Минск: ПРАМЕБ, 1997. - С. 172-173, 283-285, 291, 314, 335.
- Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Избранные психологические труды / Под ред. Д.И.Фельдштейна. - М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. - С. 240-242.
- Бурлачук Л.Ф., Кочарян А.С., Жидко М.Е. Психотерапия: Учебник для вузов. 2-е изд. - СПб.: Питер, 2007. - С. 193-195.

- Кон И.С. Психология ранней юности: Книга для учителя. - М.: Просвещение, 1989. - С. 38-44, 186-193.
- Серія "Психологія", 2009, №842 7
- Левенець А.Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в юнацькому віці / Автореф. дис. канд. психол. наук. - Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2006. - С. 4-7.
- Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб.: Питер, 2004. - С. 641-644.
- Сидоренко Е.В. Терапия и тренинг в концепции Альфреда Адлера. - СПб.: Речь, 2002. - С. 5-10, 78-79.
- Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. - 3-е изд. - СПб.: Питер, 2005. - С.171-174.
- Тайсон Ф., Тайсон Р. Психоаналитические теории развития. - Екатеринбург: Деловая книга, 1998. - С. 17-20.
- Greenfield Sh., Scheffler T.S., Naus P. J., Sherman M.D, Thelen M., Thelen M.H., Calabrese M.L., Farber B.A. The Relationship of Adult, Thorberg F.A., Fear of Intimacy and Differentiation of Self among Clients in Substance Disorder Treatment Facilities //Publications@Bond University, 2005.